

Türkiye'nin Nüfus Değişimine Göre İl Bazında Kentleşmesine Bir Bakış (1965-2014)

Ahmet Mithat KIZIROĞLU*

Öz

Kentleşme; kent sayısının artması, kentlerin büyümesi, toplumda örgütlenme, işbölümü, uzmanlaşma, insan davranış ve ilişkilerinde ise değişim yaratan bir nüfus birikimi sürecidir. Günümüzde dünya nüfusunun büyük çoğunluğu kentlerde yaşamakta olup, ülkelerin geleceklere de kentlerde şekillenmektedir.

Kentleşme ile 1950'li yıllardan sonra tanışan Türkiye'de kentlere doğru yoğun bir iç göç hareketi başlamış, kentli nüfus 1980'li yıllardan itibaren hızla artarak 2000'li yılların başında %65'e, ülkenin idari bölünüşünde yapılan değişiklikler sonucunda ise 2014 yılında %91,8'e ulaşmıştır.

2014 yılı sonu itibariyle Türkiye'de 30 ilde nüfusun tamamı kentsel mekan olarak kabul edilen il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. Bu illerde yaşayan nüfus 60 milyonu bulmakta olup, Türkiye nüfusunun %78'sini oluşturmaktadır.

Türkiye'de nüfusun kentlere akmasının ana nedeni kırsal alanlardaki olumsuz yaşam koşulları ve insanların kentlerde daha iyi yaşam koşullarına sahip olmalarına inanmalarıdır. Türkiye'de nüfus belirli büyük kentlerde yoğunlaşmakta olduğundan düzensiz, dengesiz ve hızlı bir kentleşme süreci yaşanmakta, yaşanan bu süreç birçok sorunu da beraberinde getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, Türkiye, Kentli Nüfus, Kentleşme Oranı, Kentleşme Hızı.

An Outlook On The Change Of Population Of Turkey According To Its City-Based Urbanization

Abstract

Urbanization is the process of population growth that creates a change in the number of the cities, the growth of the cities, the organization of the society, the division of labor, specialization, and in human behavior and relationships. Today the vast majority of the world population lives in cities, and the futures of the countries are also shaped in the cities.

Turkey met the fact of urbanization after the 1950s and an intensive migration from rural to the urban began. Urban population increased rapidly since 1980s, and at the beginning of the 2000s it reached to 65%, and in 2014 to 91,8% due to the amendments on the administrative divisions of the country.

By the end of 2014 the entire population of 30 cities of Turkey live in the cities and the provinces that are accepted as urban places. The population of these cities is nearly 60 million and is 78% of the population of Turkey.

In Turkey, the main cause of the population flow to the cities is the adverse living conditions in rural areas and the belief that they will have better living conditions in the cities. Because the population is concentrated in certain big cities in Turkey, an irregular, uneven and rapid urbanization is taking place. This process creates many problems.

Key Words: Urbanization, Turkey, Urban Population, Urbanization Rate, Urbanization Speed

* Yrd. Doç. Dr. Ahmet Mithat KIZIROĞLU Maltepe Üniversitesi, MYO Finans, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, ahmetkiziroglu@maltepe.edu.tr

Başlarken

Tarım yapmaya başlayarak yerleşik hayata geçen ve uygarlaşan insanlar zamanla büyük topluluklar oluşturarak kentleri kurmuştur. Birkaç bin yıl önce Akdeniz-Ortadoğu Havzası ve İndus Vadisinde ortaya çıkan kent uygarlıkları insanları ilkelikten kurtarmış ve düzenli toplum yaşamına geçişi sağlamıştır.

Fiziki olarak farklı amaçlar için kullanılan birçok bina ve insanların ulaşımını sağlayan yollardan oluşan kentler, fonksiyonel olarak ekonomik, sosyal ve kültürel aktivitelerin gerçekleştirildiği ve değişimin yaşandığı yerleşim birimleridir.

Günümüzde dünya nüfusunun büyük çoğunluğu kentlerde yaşamakta olup üretim, ticaret, ulaşım ve kültürel faaliyetler genellikle kentlerde gerçekleştirilmektedir. Modern dünyada kentler belli alanlarda uzmanlaşmış olup toplumlara her türlü hizmeti sunmak üzere örgütlenmiş olup üretimde bulunmaktadırlar. Ülkelerin gelecekte her türlü ekonomik, siyasi ve sosyal değişimin yaşandığı büyük kentlerde şekillenmektedir (Hatt ve Reis, 2002).

Küreselleşme ile birlikte devletlerin sınırlarını aşan ilişkiler ağının ortaya çıkması, kentlerin durumlarını önemli ölçüde değiştirmiş, önceleri devletler tarafından gerçekleştirilen sermaye, mal, hizmet ve bilgi akışı günümüzde belirli büyük kentlerin öncülüğü ve aracılığıyla yapılabildiği duruma gelmiştir. Bu kentlerde verilen kararlar dünyanın ekonomik ve siyasi yapısına da yön vermeye başlamıştır.

Türkiye kentleşme süreci ile 1950'li yıllardan itibaren kırsal alanlardan kentlere doğru yaşanan iç göçlerle birlikte tanışmış, çok partili döneme geçişin ardından ülke çapında yapılan yatırımlar ve devlet tarafından uygulanan politikalar iç göçlerle birlikte kent sayısını ve kentli nüfusun artışını hızlandırmıştır.

Bu çalışmanın amacı; Türkiye'de iç göçler bağlamında nüfus değişimine bağlı olarak yaşanan dar anlamli kentleşme sürecinin istatistiki verilere göre nasıl gelişim gösterdiğinin tespit edilerek bir durum değerlendirmesi yapılmasıdır. Bu nedenle yapılan çalışmada; kentleşme olgusu dar anlamli tanımında belirtildiği üzere kentlerde yaşayan nüfusun artması ve belirli bir yerleşim bölgesinde nüfusun aşırı şekilde yoğunlaşması açısından istatistiki verilerin derlenmesi ve bir araya getirilen bu verilerin yorumlanması şeklinde ele alınarak incelenmiştir.

Bu amaca yönelik olarak; istatistiki verilere dayanılarak 1965-2014 yılları arasında nüfus hareketlerine göre illerdeki nüfusun değişimi, nüfusa bağlı kentleşme oranları ve kentleşme hızları ele alınarak il bazında nüfus hareketlerindeki değişime göre nasıl bir

kentleşme süreci yaşandığı incelenmiş, diğerlerine göre daha hızlı bir biçimde nüfusu artan illerin hızlı kentleşmelerinin altında yatan nedenler araştırılarak il bazında bir durum tespiti ve değerlendirmesi yapılmıştır.

Nüfusa Bağlı Kentleşme Olgusu ve Türkiye

Kentleşme dar anlamda; kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artması, geniş anlamda ise; sanayileşme ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak kent sayısının artması, kentlerin büyümesi, bu kentlerde yaşayan insanların örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşmaları ile davranış ve karşılıklı ilişkilerinde değişiklikler yaratan bir nüfus birikimi sürecidir (Keleş, 2008).

Basit olarak, belirli bir yerleşim bölgesinde nüfusun aşırı şekilde artması olarak tanımlanan kentleşme süreci, sanayileşme ve modernleşme sonucu toplumsal yaşamda meydana gelen yapısal bir dönüşümü ifade etmektedir (Ertürk ve Sam, 2009). Dinamik bir kavram olan kentleşme süreci; öncelikle ekonomik nitelikli olup, demografik ve yönetsel bir örgütlenme sürecini içermekte, insan davranış ve ilişkilerinde kendine özgü bir takım değişikliklere de yol açmaktadır.

Kentleşme süreci; tarımdaki modern girdilerin kırsal kesimde emeğe olan talebi azaltması sonucunda, nüfusun sanayi, farklı iş örgütleri ve iş imkanlarının bulunduğu tarım dışı alanlara doğru akması nedeniyle yaşanmaktadır (Bilgili, 2007). Hem neden hem de sonuç olma özelliği bulunan kentleşme süreci; toplumsal yaşamda farklılık, çeşitlilik, yoğunluk, karmaşıklık, yabancılaşma, benzeşme, bireyselleşme ve ticarileşme kavramlarıyla da ifade edilmektedir.

Yapısal değişimi ifade eden bir iç göç hareketi olan nüfusa bağlı kentleşme süreci; yaşamlarını kırsal alanlarda sürdüren kişilerin, genellikle ekonomik, ancak sosyal ve kültürel nedenlerle de yaşadıkları yerlerden ayrılarak kentlerde yaşamaya başlaması süreci olup, her ülkenin sanayileşme ve modernleşme yolunda yaşadığı, çoğunlukla da sancılı bir değişim ve dönüşüm sürecidir (Tekeli, 2008). Bu süreç, insanların sahip oldukları özelliklerini değiştirerek kentlerde yeni ekonomik ve kültürel alışkanlıklar edinmelerine de neden olan bir değişim ve dönüşüm sürecidir (Karpat, 2010).

19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren sanayileşen ülkelerde yaşanan gelişmeler, kırsal alanlarda yaşayan insanların ekonomik, sosyal, eğitim, sağlık, dinlenme ve eğlenme gibi kültürel bakımından imkânları daha geniş olan kentlerde yaşamayı tercih etmelerine, bu

bağlamda da kentlerin nüfusunun olması gereken doğal artış oranının üzerinde artmasına ve nüfusa bağlı olarak hızlı bir kentleşme süreci yaşanmasına neden olmuştur (Kutlu, 1986).

Sanayileşme sonucunda ortaya çıkan kentleşme süreci, genellikle ekonomik kalkınma ve sanayileşmeye paralel olarak gelişim göstermiştir (Ozankaya, 1975). Sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan yeni meslek ve iş alanları kentlerde ilave işgücüne ihtiyaç doğurmuş, bu ihtiyaç doğrultusunda kırsal alanlarda yaşayan insanlar hızlı bir biçimde kentlere doğru akmaya başlamıştır (Türkdoğan, 1988).

Günümüzde dünya üzerindeki kent sayısının hızla artması, kentsel mekanların giderek büyümesi ve dünyanın her yerinde bir çok büyük kentin ortaya çıkmasına karşın, düzenli şekilde yaşanan bir kentleşme olgusu ve sürecinden söz etmek ise mümkün olamamaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin çok büyük (mega) kentlerindeki büyümenin en belirgin özelliği, apartmanlar, gökdelenler ile gecekondu, zenginlik ve yoksulluk gibi birbirinin zıttı görüntüler olmaktadır (Tümertekin, 2007). Hızlı yaşanan nüfus hareketlerine bağlı kentleşme süreci, kentlerin ile toplumların sosyal ve ekonomik yapılarını derinden etkilemekte, dünyadaki tüm ülkeler bu süreci olumlu veya olumsuz bir biçimde ancak mutlak surette yaşamaktadırlar (Tatlıdil, 1989).

Türkiye’de nüfus hareketlerine bağlı olarak yaşanan kentleşme süreci ise gelişmiş ülkelerdekinden farklı biçimde Türkiye’ye özgü bir süreç olarak yaşanmaktadır. Türkiye bu süreci gelişmiş ülkelere göre çok daha kısa bir sürede büyük iç göç dalgaları biçiminde yaşamaktadır (Tekeli, 2008). İç göçlere bağlı nüfus hareketlerine dayanan kentleşme süreci belirli büyük kentlere doğru gerçekleşmektedir.

Türkiye’de nüfusun özellikle belirli bazı büyük kentlere doğru akmasının ana nedeni, kırsal alanlardaki olumsuz yaşam koşullardır (Bal, 1999). İnsanlar kırsal alanlarda sahip olduklarından daha iyi yaşam daha koşullarına ulaşabilmek amacıyla büyük kentlere göç etmektedir. Nüfusun birkaç büyük kentte yoğunlaşması ise hızlı, düzensiz, dengesiz ve sorunlu bir kentleşme sürecinin yaşanmasına neden olmaktadır (Vergin, 1986).

Türkiye'nin Nüfus Hareketleri, Kentleşme Oranları ve Hızlarına Bağlı Olarak İl Bazında Kentleşmesi (1965-2014)

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş yıllarından itibaren benimsenen bayındırlık yatırımları ve ulaşım imkânlarının arttırılması şeklindeki politikalar, Türkiye'de iç göçleri tetikleyerek nüfusa bağlı kentleşme sürecini hızlandırmıştır (Kepenek ve Yentürk, 2000).

Türkiye nüfus hareketlerine bağlı kentleşme olgusu ile 1950'li yıllardan sonra kırsal alanlardan kentlere yönelik iç göçlerin başlaması ile birlikte tanışmıştır (Yeter, 2008). 1960'lı yıllardan sonra planlı kalkınma dönemlerinde belirlenen devlet politikaları doğrultusunda sanayileşmenin hız kazanması ise kırsal alanlardan kentlere doğru iç göçleri arttırarak bu süreci hızlandırmıştır (Ekin, 1986).

Dünyanın nüfus bakımından en büyük 20 ülkesi arasında yer alan Türkiye'nin nüfusu, 2014 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 31 Aralık 2014 tarihi itibarıyla 77 milyon 695 bin 904 kişidir (TUİK, 2015).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TUİK) tahminlerine göre Türkiye'nin nüfusu 2023 yılında 84 milyon 247 bin 88 kişiye ulaşacak, 2050 yılına kadar yavaş bir artış göstererek 93 milyon 475 bin 575 kişi ile en yüksek değerine ulaşacak, 2050 yılından itibaren düşmeye başlayacak ve 2075 yılında 89 milyon 172 bin 88 kişi olacaktır.

Türkiye'de Kent ve Köylerde Yaşayan Nüfus

Türkiye'de kentlerde yaşayan nüfusun toplam nüfus içindeki payı 1950'li yılların başına kadar önemli bir değişim göstermemiş, 1950'li yıllardan itibaren kentlere doğru yoğun bir iç göç hareketi başlamış, 1980'li yıllardan itibaren kentlerde yaşayan nüfusun payı hızla artarak 2000'li yılların başında %65'e, 2012 yılında %77,3'e, 14 ilde büyükşehir belediyesi kurulması ve büyükşehir statüsündeki 30 ilde belde ve köylerin mahalle yapılarak ilçe belediyelerine katılması şeklindeki idari yapı değişiklikleri sonucunda 2014 yılında ise %91,8'e ulaşmıştır (TUİK, 2015).

Kenti tanımlarken ölçüt olarak yerleşim biriminin yönetim statüsü kullanıldığında ve il/ilçe merkezlerinde yaşayanlar da kentli nüfus olarak kabul edildiğinde; Türkiye nüfusunun 1927 yılında %24,2'sinin, 1950 yılında %25'inin, 1960 yılında %31,9'unun, 1970 yılında %38,5'inin, 1980 yılında %43,9'unun, 1990 yılında %59'unun, 2000 yılında %64,9'nun, 2007 yılında %70,5'nin, 2014 yılında ise %91,8'inin kentlerde yaşadığı görülmektedir (Tablo 1).

Türkiye’de 1927 yılında 3,3 milyon olan kentli nüfus, 1950 yılında 5,2 milyona, 1960 yılında 8,8 milyona, 1970 yılında 13,7 milyona, 1980 yılında 19,6 milyona, 1990 yılında 33,3 milyona, 2000 yılında 44 milyona, 2007 yılında 49,7 milyona ve 2014 yılında ise 71,3 milyona ulaşmıştır.

Kentli nüfusun miktarındaki en büyük artışlar; 1950-1960 (3,6 milyon kişi), 1980-1990 (13,7 milyon kişi), 1990-2000 (10,7 milyon kişi) ve 2007-2014 (21,6 milyon kişi) yılları arasında gerçekleşmiştir.

Türkiye’de kentli nüfusun miktar ve oranında 1950 yılından başlayıp, 1980 ve 2012 yıllarından sonra yaşanan büyük ve önemli artışların nedeni; köylerden kentlere doğru göçler ile 1980’li yıllardan itibaren günümüze dek süren Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaşanan terör olaylarından kaynaklanan göçler, 1980 ve 2012 yılından sonra Türkiye'nin idari bölünüş yapısındaki bir takım değişiklikler sonucunda bazı bucak, belde ve köylerin mahalle yapılarak ilçe belediyelerine katılması ve kent olarak kabul edilmesidir (DİE, 2000, TÜİK, 2015).

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 2014 yılı sonu itibariyle; Türkiye nüfusunun %91,8’i il ve ilçe merkezlerinde, %8,2’si belde ve köylerde yaşamaktadır. Türkiye’de 71 milyon 286 bin 182 kişi kentsel mekan olarak kabul edilen il ve ilçe merkezlerinde, 6 milyon 409 bin 722 kişi ise kırsal mekan olarak kabul edilen belde ve köylerde ikamet etmektedir.

Tablo 1: Türkiye’de Kent ve Köylerde Yaşayan Nüfus, (1927-2014), (%)

Yıl	Toplam Nüfus	Kent Nüfusu	Köy Nüfusu	Kent Nüfusu Oranı (%)	Köy Nüfusu Oranı (%)
1927	13 648 270	3 305 879	10 342 391	24,2	75,8
1935	16 158 018	3 802 642	12 355 376	23,5	76,5
1940	17 820 950	4 346 249	13 474 701	24,4	75,6
1945	18 790 174	4 687 102	14 103 072	24,9	75,1
1950	20 947 188	5 244 337	15 702 851	25,0	75,0
1955	24 064 763	6 927 343	17 137 420	28,8	71,2
1960	27 754 820	8 859 731	18 895 089	31,9	68,1
1965	31 391 421	10 805 817	20 585 604	34,4	65,6
1970	35 605 176	13 691 101	21 914 075	38,5	61,5
1975	40 347 719	16 869 068	23 478 651	41,8	58,2
1980	44 736 957	19 645 007	25 091 950	43,9	56,1
1985	50 664 458	26 865 757	23 798 701	53,0	47,0
1990	56 473 035	33 326 351	23 146 684	59,0	41,0
2000	67 803 927	44 006 274	23 797 653	64,9	35,1
2007	70 586 256	49 747 859	20 838 397	70,5	29,5
2014	77 695 904	71 286 182	6 409 722	91,8	8,2

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın Numarası: 2759, Ankara, 2000, s. 46., TÜİK, **İstatistik Göstergeler, 1923-2009**, Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 3493, Ankara, Aralık 2010, s. 8-9. 10, 27-28., TÜİK, **Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2010**, Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 3509, Ankara, Mart 2011, s. 2, 21., TÜİK, Konularına Göre İstatistikler, Nüfus ve Demografi, İstatistiksel Tablolar ve Dinamik Sorgulama, **Tarihsel Gelişim, 1927-2000**, Nüfusun Büyüklüğü, Yaş ve Cinsiyet Yapısı, Şehir ve Köy Nüfusu, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1047, Erişim: 07.Aralık.2014., TÜİK, **Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2013**, Türkiye İstatistik Kurumu, Haber Bülteni Sayı:15 974, Ankara, 29.01.2014. s. 1., TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, İstatistiksel Tablolar ve Dinamik Sorgulama, İstatistiksel Tablolar, **Adrese Dayalı Nüfus Kayıt İstatistikleri, İl ve İlçelere Göre İl/İlçe Merkezi, Belde/Köy Nüfusu ve Yıllık Nüfus Artış Hızı**, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059, Erişim: 12.Mart.2015.

Not: Nüfus 20 000'den fazla olan yerleşim yerleri kent olarak kabul edilmiştir, Kent Nüfusuna İl/İlçe merkezleri, köy nüfusuna ise belde ve köyler dâhil edilmiştir.

Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren hızlı bir biçimde yaşanan iç göçler içinde ilk sırayı köylerden kentlere doğru yapılan göçler almaktadır. Daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak isteyen insanlar umut ve beklentileri doğrultusunda köylerden kentlere doğru hızla göç etmektedir. Bu nedenle il ve ilçe merkezlerinde yaşayanların sayısı her geçen gün giderek artmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre 31 Aralık 2014 tarihi itibarıyla Türkiye'de; Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Ordu, Sakarya, Samsun, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van olmak üzere 30 ilde nüfusun tamamı il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır.

Bu illerin nüfuslarının toplamı yaklaşık 60 milyonu bulmakta olup, Türkiye nüfusunun %78'sini oluşturmaktadır (TÜİK, Mart 2015). Bu verilere göre Türkiye nüfusunun yaklaşık %80'i 30 kentte toplanmış, %20'si ise geri kalan 51 kente dağılmış bulunmaktadır. Nüfusun bu şekildeki dağılımı Türkiye'de dengesiz bir kentleşme süreci yaşandığını göstermektedir.

Türkiye nüfusunun %18,5'i İstanbul'da ikamet etmekte olup, İstanbul'u % 6,6 ile Ankara, %5,3 ile İzmir, %3,6 ile Bursa, %2,9 ile Antalya ve %2,8 ile Adana izlemektedir. Bu 6 (altı) büyük ilin nüfuslarının toplamı 30 milyon 815 bin 828 kişi olup, Türkiye nüfusunun %39,7'sini oluşturmaktadır. Türkiye'de en az nüfusu sahip olan il ise 80 bin 607 kişi ile Bayburt ilidir (TÜİK, 2015). Bu duruma göre Türkiye'de yaşayan yaklaşık her üç kişiden biri bu 6 (altı) ilden birinde yaşamaktadır ki bu durum bu kentlerin nüfuslarının nasıl dengesiz ve düzensiz bir biçimde arttığının en güzel örneğidir.

TÜİK'in tahminlerine göre; 2012-2023 yılları arasında Türkiye'de 60 ilin nüfusu artacak, 21 ilin nüfusu ise azalacaktır. Nüfusu en fazla olacak iller sırasıyla; İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Antalya, Şanlıurfa, Adana, Gaziantep, Konya ve Kocaeli olacaktır (TÜİK, 2013).

Bu durum Türkiye'de nüfusun önümüzdeki yıllarda da düzensiz bir şekilde dağılmaya devam edeceğini ve nüfusun belirli bazı büyük kentlerde yoğunlaşmaya devam edeceğini göstermektedir.

Türkiye'nin nüfuslarına göre il bazında kentleşmesini; daha doğru ve anlamlı sonuçlara ulaşabilmek için verilerin karşılaştırılabilir olduğu genel nüfus sayımlarının yapıldığı 1965-2000 ve 2000-2014 yılları arasında olmak üzere iki ayrı dönemde incelemek mümkündür.

Türkiye'de en son genel nüfus sayımı 2000 yılında yapılmış olup, 2007 yılından itibaren Avrupa Birliği'ne Uyum Süreci kapsamında Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) uygulamasına geçirilmiştir. Bu nedenle 2000-2014 yılları arasındaki dönem en son genel nüfus sayımı (2000 yılı nüfus sayımı) ile ADNKS sonuçlarından yararlanılarak incelenmiştir.

Nüfusa bağlı kentleşme oranı; kentlerde yaşayan nüfusun toplam nüfus içindeki payı şeklinde ifade edilebilir. Türkiye'de 1965 yılında kentlerde yaşayan nüfusun toplam nüfus içinde %34,4 olan payı 1970 yılında %38,5'e, 1980 yılında %43,9'a, 1990 yılında %59'a, 2000 yılında %64,9'a, 2007 yılında %70,5'e ve 2014 yılında ise %91,8'e ulaşmış, bu duruma bağlı olarak köylerde yaşayan nüfus ise devamlı azalarak %8,2'ye düşmüştür (Tablo 2).

Türkiye'de kentlerde yaşayan nüfusun oranı; 1965-1970 yılları arasında %4,3, 1970-1975 yılları arasında %3,4, 1975-1980 yılları arasında %2,1, 1980-1985 yılları arasında %9,1, 1985-1990 yılları arasında %6, 1990-2000 yılları arasında %5,9, 2000-2007 yılları arasında %5,6 ve 2007-2014 yılları arasında ise %21,3 artmış, 1965 yılında 67 olan il sayısı, ülkenin idari bölünüş yapısındaki değişiklikler sonucunda 1990 yılında 73'e, 2000 yılında ise 81'e yükselmiştir.

Türkiye'de kentli nüfus; 1965-1980 yılları arasında giderek azalan bir hızla, 1980-1985 yılları arasında %9,1 gibi oldukça yüksek bir hızla, 1985-2007 yılları arasında 1965-1980 dönemine göre daha yüksek, ancak 1980-1985 dönemine göre ise daha düşük bir hızla, 2007-2014 yılları arasında ise tüm dönemlere göre çok daha yüksek olan %21,3'lük bir artış göstermiştir.

1965 yılında Türkiye nüfusunun %34,2'si kentlerde %65,6'sı köylerde yaşarken, 2015 yılına kadar geçen 50 yıl içinde durum tersine dönmüş, nüfusun %91,8'i kentlerde %8,2'si ise köylerde yaşar duruma gelmiştir. Bu yıllar arasında Türkiye genelinde kentli nüfus hızlı bir biçimde artmış, diğer bir ifade ile Türkiye nüfusu hızlı bir biçimde kentleşmiştir.

Türkiye'de 1980-1985 yılları arasında nüfusa bağlı olarak yaşanan bu hızlı kentleşmenin nedeni; ekonomik zorunluluklar, idari yapı değişiklikleri ile Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yaşanan terör olaylarından kaynaklanan iç göçler, 2007-2014 yılları arasında yaşanan hızlı kentleşmenin nedeni ise; 2012 yılından sonra ülkenin idari bölünüş yapısındaki değişiklikler sonucunda birçok köy ve beldenin mahalle/ilçe yapılarak kentsel alanlara dahil edilmesidir.

Tablo 2: Türkiye’de Kent-Köylerde Yaşayan Nüfus ve Oranları, (1965-2014), (%)

Yıl	Toplam Nüfus	Kent Sayısı	Kent Nüfusu	Köy Nüfusu	Kentleşme Oranı (Kent Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı)(%)	Köy Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı (%)	Kentleşme Oranındaki Değişim (%)
1965	31 391 421	67	10 805 817	20 585 604	34,4	65,6	-
1970	35 605 176	67	13 691 101	21 914 075	38,5	61,6	+ 4,3
1975	40 347 719	67	16 869 068	23 478 651	41,8	58,2	+ 3,4
1980	44 736 957	67	19 645 007	25 091 950	43,9	56,1	+ 2,1
1985	50 664 458	67	26 865 757	23 798 701	53,0	47,0	+ 9,1
1990	56 473 035	73	33 326 351	23 146 684	59,0	41,0	+ 6,0
2000	67 803 927	81	44 006 274	23 797 653	64,9	35,1	+ 5,9
2007	70 586 256	81	49 747 859	20 838 397	70,5	29,5	+ 5,6
2014	77 695 904	81	71 286 182	6 409 722	91,8	8,2	+ 21,3

Kaynak: TÜİK, *İstatistik Göstergeler, 1923-2009*, Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 3493, Ankara, Aralık 2010, s. 8-9, 10., DİE, *2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın Numarası: 2759, Ankara, 2000, s. 46., TÜİK, *Konularına Göre İstatistikler, Nüfus ve Demografi*, İstatistiksel Tablolar ve Dinamik Sorgulama, Tarihsel Gelişim, 1927-2000, Nüfusun Büyüklüğü, Yaş ve Cinsiyet Yapısı, Şehir ve Köy Nüfusu, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1047, Erişim: 07.Aralık.2014.

Not: Nüfusu 20 000’den fazla olan yerleşim yerleri kent olarak kabul edilmiştir, Kent Nüfusuna İl/ilçe merkezleri, köy nüfusuna ise belde ve köyler dâhil edilmiştir.

Türkiye genelinde toplam ve kentli nüfus incelendiğinde; 1965-2014 yılları arasında toplam nüfusun 46,3 milyon, kentli nüfusun ise 60,5 milyon arttığı görülmektedir. Türkiye’de kentli nüfus toplam nüfus göre yaklaşık 1,3 kat daha fazla artmış bulunmakta olup, 1965-2014 yılları arasında Türkiye genelinde 65 ilin nüfusu artarken, 16 ilin nüfusu ise azalmıştır (Tablo 3).

1965-2014 yılları arasında nüfusu en fazla artan illerin başında İstanbul gelmekte, İstanbul’u Ankara, İzmir, Bursa, Antalya, Urfa, Kocaeli, Gaziantep, Adana, İçel, Diyarbakır ve Hatay izlemektedir. Bu 12 ilin nüfusu genel olarak 1 ile 12 milyon arasında değişen miktarlarda artmış bulunmaktadır. 1965-2014 yılları arasında;

- Konya, Van, Kayseri, Maraş, Manisa, Tekirdağ, Muğla, Sakarya, Aydın, Denizli ve Samsun illerinin nüfusu 500 bin ile 1 milyon,
- Balıkesir, Eskişehir, Mardin, Adıyaman, Malatya ve Ağrı illerinin nüfusu 300-500 bin,
- Elazığ, Şırnak, Batman, Muş ve Afyonkarahisar illerinin nüfusu 200-300 bin,

- Hakkari, Bitlis, Ordu, Kütahya, Trabzon, Çanakkale, Uşak, Isparta, Erzurum, Bingöl ve Tokat illerinin nüfusu 100-200 bin,
- Edirne, Kırklareli, Nevşehir, Bilecik ve Burdur illerinin nüfusu 50-100 bin,
- Yalova, Aksaray, Siirt, Rize, Osmaniye, Çorum, Düzce, Amasya, Kırşehir, Iğdır, Karaman, Kilis, Karabük, Bartın ve Giresun illerinin nüfusları ise bin-50 bin arasında artmıştır.

1965-2014 yılları arasında nüfusu azalan iller ise sırasıyla; Kars, Gümüşhane, Bolu, Sivas, Kırıkkale, Kastamonu, Tunceli, Çankırı, Sinop, Zonguldak, Artvin, Erzincan, Ardahan, Bayburt, Niğde ve Yozgat'tır.

Türkiye'deki il ve ilçe merkezlerinde yaşayan kentli nüfus incelendiğinde ise 1965-2014 yılları arasında; 79 ilde yaşayan kentli nüfusun arttığı, 2 ilde yaşayan kentli nüfusun azaldığı görülmektedir. Bu yıllar arasında Türkiye genelinde hemen hemen tüm illerde yaşayan kentli nüfus artmıştır (Tablo 3).

1965-2014 yılları arasında; kentli nüfusu en fazla artan il 12 milyon 584 bin 947 kişi ile İstanbul'dur. İstanbul'u Ankara, İzmir, Bursa, Antalya (2-4,5 milyon kişi artışla) izlemektedir. 1965-2014 yılları arasında;

- Konya, Adana, Urfa, Gaziantep, Kocaeli, İçel, Diyarbakır, Hatay, Kayseri, Manisa, Samsun ve Van'da yaşayan kentli nüfus 1-2 milyon,
- Maraş, Balıkesir, Aydın, Denizli, Muğla, Tekirdağ, Sakarya, Mardin, Trabzon, Ordu, Malatya, Eskişehir ve Erzurum'da yaşayan kentli nüfus 500 bin-1 milyon,
- Adıyaman, Elazığ, Kütahya, Sivas, Çorum, Afyonkarahisar, Batman, Tokat, Ağrı, Çanakkale, Zonguldak, Yozgat, Isparta, Giresun, Uşak, Şırnak, Edirne, Kırklareli, Rize, Kastamonu, Bitlis, Amasya, Hakkari, Bingöl, Muş, Bilecik, Kırşehir, Bolu, Nevşehir, Siirt, Niğde ve Burdur'da yaşayan kentli nüfus 100 bin-350 bin,
- Düzce, Çankırı, Aksaray, Sinop, Erzincan, Artvin, Osmaniye, Kırıkkale, Yalova, Karaman, Gümüşhane, Tunceli, Bartın, Iğdır, Kilis, Karabük ve Kars'ta yaşayan kentli nüfus bin-90 bin arasında artmıştır.
- Bayburt ve Ardahan'da yaşayan kentli nüfus ise azalmıştır. Bayburt Türkiye genelinde kentli nüfusu en az olan ildir.

1965-2014 yılları arasında; Ağrı, Bitlis, Hakkari, Bayburt, Şırnak ve Ardahan dışındaki tüm illerin (toplam 75 il) kentli nüfusu toplam nüfuslarından daha fazla artarken, Bayburt ve Ardahan'ın ise hem toplam nüfusu hem de kentli nüfus azalmıştır. Bu durum Türkiye genelinde

kırsal alanlardan kentlere doğru iç göçlerin ve bu duruma bağlı olarak da nüfus bakımından hızlı bir kentleşme sürecinin yaşandığı anlamına gelmektedir.

1965-2014 yılları arasında; Türkiye'de kentli nüfus genel olarak artmış olup, 79 ilde yaşayan kentli nüfus artarken, Bayburt ve Ardahan olmak üzere yalnızca iki ilde ise hem toplam hem de kentli nüfus azalmıştır.

Tablo 3: İllere Göre Toplam ve Kentli Nüfus, 1965-2014

İLLER	YILLAR							
	1965		2000		2014		1965-2014	1965-2014
	Toplam Nüfus	Kentli Nüfus	Toplam Nüfus	Kentli Nüfus	Toplam Nüfus	Kentli Nüfus	Toplam Nüfustaki Değişim	Kentli Nüfustaki Değişim
Türkiye	31.391.421	10.805.817	67.803.927	44.006.184	77.695.904	71.286.182	46 304 483	60.480.365
Adana	902.712	422.298	1.849.478	1.397.853	2.165.595	2.165.595	1 262 883	1.743.297
Adıyaman	267.288	51.463	623.811	338.939	597.835	382.755	330 547	331.292
Afyon	502.248	125.102	812.416	371.868	706.371	402.241	204 123	277.139
Ağrı	246.961	53.420	528.744	252.309	549.435	299.628	302 474	246.208
Amasya	285.729	83.016	365.231	196.621	321.913	221.404	36 184	138.388
Ankara	1.644.302	1.069.761	4.007.860	3.540.522	5.150.072	5.150.072	3 505 770	4.080.311
Antalya	486.910	129.657	1.719.751	936.240	2.222.562	2.222.562	1 735 652	2.092.905
Artvin	210.065	30.068	191.934	84.198	169.674	98.039	- 40 391	67.971
Aydın	524.918	165.953	950.757	493.114	1.041.979	1.041.979	517 061	876.026
Balıkesir	708.342	230.353	1.076.347	577.595	1.189.057	1.189.057	480 715	958.704
Bilecik	139.041	36.356	194.326	124.380	209.925	163.509	70 884	127.153
Bingöl	150.521	20.401	253.739	123.470	266.019	155.697	115 498	135.296
Bitlis	154.069	43.813	388.678	219.511	338.023	189.375	183 954	145.562
Bolu	383.939	70.459	270.654	142.685	284.789	195.357	- 99 150	124.898
Burdur	194.950	54.135	256.803	139.897	256.898	167.736	61 948	113.601
Bursa	755.504	335.048	2.125.140	1.630.940	2.787.539	2.787.539	2 032 035	2.452.491
Çanakkale	350.317	81.753	464.975	215.571	511.790	297.086	161 473	215.333
Çankırı	250.706	43.731	270.355	141.186	183.550	125.961	- 67 156	82.230
Çorum	485.567	97.032	597.065	311.897	527.220	374.976	41 653	277.944
Denizli	463.369	117.739	850.029	413.914	978.700	978.700	515 331	860.961
Diyarbakır	475.916	162.467	1.362.708	817.692	1.635.048	1.635.048	1 159 132	1.472.581
Edirne	303.234	102.171	402.606	230.908	400.280	283.845	97 046	181.674
Elazığ	322.727	106.180	569.616	364.274	568.753	424.994	246 026	318.814
Erzincan	258.586	57.397	316.841	172.206	223.633	129.575	- 34 953	72.178
Erzurum	628.001	152.183	937.389	560.551	763.320	763.320	135 319	611.137
Eskişehir	415.101	200.332	706.009	557.028	812.320	812.320	397 219	611.988
Gaziantep	511.026	244.215	1.285.249	1.009.126	1.889.466	1.889.466	1 378 440	1.645.251
Giresun	428.015	75.069	523.819	283.316	429.984	270.615	1 969	195.546
Gümüşhane	262.731	31.957	186.953	77.570	146.353	87.978	- 116 378	56.021
Hakkari	83.937	14.132	236.581	139.455	276.287	150.779	192 350	136.647
Hatay	506.154	203.610	1.253.726	581.341	1.519.836	1.519.836	1 013 682	1.316.226
Isparta	266.240	96.551	513.681	301.561	418.780	294.030	152 540	197.479
İçel	511.273	189.382	1.651.400	999.220	1.727.255	1.727.255	1 215 982	1.537.873
İstanbul	2.293.823	1.792.071	10.018.735	9.085.599	14.377.018	14.377.018	12 083 195	12.584.947
İzmir	1.234.667	621.553	3.370.866	2.732.669	4.113.072	4.113.072	2 878 405	3.491.519
Kars	606.313	117.363	325.016	142.145	296.466	131.156	- 309 847	13.793
Kastamonu	441.638	67.163	375.476	174.020	368.907	214.188	- 72 731	147.025
Kayseri	536.206	191.221	1.060.432	732.354	1.322.376	1.322.376	786 170	1.131.155
Kırklareli	258.386	85.856	328.461	189.202	343.723	236.502	85 337	150.646
Kırşehir	196.836	42.000	253.239	147.412	222.707	168.022	25 871	126.022
Kocaeli	335.518	136.531	1.206.085	722.905	1.722.795	1.722.795	1 387 277	1.586.264
Konya	1.122.622	354.578	2.192.166	1.294.817	2.108.808	2.108.808	986 186	1.754.230
Kütahya	398.081	87.084	656.903	318.869	571.554	387.953	173 473	300.869

Malatya	452.624	147.040	853.658	499.713	769.544	769.544	316 920	622.504
Manisa	748.545	265.857	1.260.169	714.760	1.367.905	1.367.905	619 360	1.102.048
Maraş	438.423	105.090	1.002.384	536.007	1.089.038	1.089.038	650 615	983.948
Mardin	397.880	90.093	705.098	391.249	788.996	788.996	391 116	698.903
Muğla	334.973	59.330	715.328	268.341	894.509	894.509	559 536	835.179
Muş	198.716	32.503	453.654	159.503	411.216	160.888	212 500	128.385
Nevşehir	203.316	46.710	309.914	136.523	286.250	171.078	82 934	124.368
Niğde	362.444	69.956	348.081	126.812	343.898	185.784	- 18 546	115.828
Ordu	543.863	83.585	887.765	416.631	724.268	724.268	180 405	640.683
Rize	281.099	63.554	365.938	205.245	329.779	211.495	48 680	147.941
Sakarya	404.078	124.936	756.168	459.824	932.706	932.706	528 628	807.770
Samsun	755.946	197.103	1.209.137	635.254	1.269.989	1.269.989	514 043	1.072.886
Siirt	264.832	75.520	263.676	153.522	318.366	198.815	53 534	123.295
Sinop	266.069	38.068	225.574	101.285	204.526	112.511	- 61 543	74.443
Sivas	705.186	168.685	755.091	421.804	623.116	446.663	- 82 070	277.978
Tekirdağ	287.381	96.897	623.591	395.377	906.732	906.732	619 351	809.835
Tokat	495.352	123.403	828.027	401.762	597.920	370.709	102 568	247.306
Trabzon	595.782	108.492	975.137	478.954	766.782	766.782	171 000	658.290
Tunceli	154.175	23.240	93.584	54.476	86.527	55.935	- 67 648	32.695
Urfa	450.798	150.383	1.443.422	842.129	1.845.667	1.845.667	1 394 869	1.695.284
Uşak	190.536	57.133	322.313	182.040	349.459	242.889	158 923	185.756
Van	266.840	60.686	877.524	446.976	1.085.542	1.085.542	818 702	1.024.856
Yozgat	437.883	67.466	682.919	315.156	432.560	265.792	- 5 323	198.326
Zonguldak	650.191	157.463	615.599	250.282	598.796	359.910	- 51 395	202.447
Aksaray	-	-	396.084	200.216	384.252	245.122	57 853	75.269
Bayburt	-	-	97.358	41.356	80.607	45.488	- 26 723	-9.235
Karaman	-	-	243.210	139.912	240.362	172.322	22 826	61.548
Kırıkkale	-	-	383.508	285.294	271.092	234.104	- 78 304	62.497
Batman	-	-	456.734	304.166	557.593	433.420	212 924	265.298
Şırnak	-	-	353.197	211.328	488.966	305.881	226 960	183.409
Bartın	-	-	184.178	48.002	189.405	75.085	5 227	27.083
Ardahan	-	-	133.756	39.725	100.809	36.601	- 32 947	-3.124
Iğdır	-	-	168.634	81.582	192.056	105.276	23 422	23.694
Yalova	-	-	168.593	98.661	226.514	160.803	57 921	62.142
Karabük	-	-	225.102	157.756	231.333	176.423	6 231	18.667
Kilis	-	-	114.724	74.985	128.781	94.414	14 057	19.429
Osmaniye	-	-	458.782	311.994	506.807	379.653	48 025	67.659
Düzce	-	-	314.266	130.632	355.549	217.224	41 283	86.592

Kaynak: TÜİK, Konularına Göre İstatistikler, Nüfus ve Demografi, İstatistiksel Tablolar ve Dinamik Sorgulama, **Genel Nüfus Sayımları**, 1965 Yılı Genel Nüfus Sayımı, 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/nufus80app/ıdari.zul?yil=1965>, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/nufusmenuapp/menu.zul>, Erişim: 20.Aralık.2014., TÜİK, Konularına Göre İstatistikler, Nüfus ve Demografi, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, İstatistiksel Tablolar ve Dinamik Sorgulama, **Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları**, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>, Erişim: 21.Şubat.2015.

Türkiye'de Nüfusa Bağlı Olarak İl Bazında Kentleşme Oranları (1965-2014)

Kentli nüfusun toplam nüfus içindeki payı olarak ifade edilen kentleşme oranı; (Kentli Nüfus/Toplam Nüfus)x100 formülü yardımıyla hesaplanabilmektedir. Türkiye'de illere göre kentleşme oranları incelendiğinde 1965-2014 yılları arasında; Türkiye genelinde kentli nüfusun oranının %57,4 artışla %34,4'den %91,8'e ulaştığı görülmektedir. Nüfusa göre Türkiye genelindeki kentleşme oranları; 1965 yılında %34,4, 2000 yılında %64,9 ve 2014 yılında %91,8 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 4).

2014 yılı itibariyle; Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kocaeli,

Konya, Malatya, Manisa, Maraş, Mardin, Muğla, Ordu, Sakarya, Samsun, Tekirdağ, Trabzon, Urfa ve Van illerinin (toplam 30 il) nüfusa bağlı kentleşme oranı %100 olup, bu kentlerdeki nüfusun tamamı kentsel mekan olarak kabul edilen il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. Bu iller dışında kalan illerin kentleşme oranları ise Türkiye genelindeki kentleşme oranının (%91,8) altında bulunmaktadır.

Türkiye'de nüfusa bağlı olarak illere göre kentleşme oranlarındaki değişimler incelendiğinde ise; kentli nüfusun oranının Türkiye genelinde 1965-2000 yılları arasında %30,5, 2000-2014 yılları arasında %26,9 olmak üzere, 1965-2014 yılları arasında toplam %57,4 arttığı görülmektedir (Tablo 4).

Genel nüfus sayımlarının yapıldığı 1965-2000 yılları arasında illere göre kentleşme oranlarındaki değişime bakıldığında; Türkiye genelinde nüfusa bağlı kentleşme oranının %30,5 arttığı, Adıyaman, Bilecik, Bingöl, Bolu, Çankırı, Çorum, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Hakkari, İzmir, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Mardin, Ordu, Rize, Sinop, Sivas, Trabzon, Tunceli, Yozgat ve 2000 yılında il yapılan Iğdır, Yalova, Karabük, Kilis, Osmaniye ve Düzce dahil olmak üzere toplam 31 ilin kentleşme oranlarının Türkiye genelinin (%30,5) üzerinde (%30,6 ile %68 arasında), 48 ilin kentleşme oranlarının ise Türkiye genelinin altında gerçekleştiği, Aksaray (%-1,5) ve Bayburt'un (%-8,5) kentleşme oranlarının ise azalan oranda bir değişim gösterdiği görülmektedir.

1965-2000 yılları arasında; kentleşme oranı en yüksek olan iller 2000 yılında il yapılan Karabük (%70,1), Osmaniye (%68), Kilis (%65,4) ve Yalova (%58,5)'dir. Bu iller dışında nüfusu en fazla kentleşen il ise %43,1 ile Tunceli'dir.

Kentleşme oranları en az değişen iller; Hatay (%6,1), Karaman (%6,6), İstanbul (%12,6) ve Şırnak (%13,1)'dir. Bu illerin nüfusa bağlı kentleşme oranlarındaki artış %6 ile %13 arasında gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin büyük illerinden olan İstanbul (%12,6), Ankara (%23,3) ve Adana (%28,8) Türkiye genelinin altında, İzmir (%30,7) ve Bursa (%32,4) ise Türkiye geneline yakın bir oranda değişim göstermiştir.

2000 yılı genel nüfus sayımı ve 2007 yılından sonra uygulamaya konulan ADNKS sonuçlarına göre 2000-2014 yılları arasında illere göre kentleşme oranlarındaki değişim incelendiğinde ise; Türkiye genelinde nüfusa bağlı kentleşme oranının %26,9 arttığı, Antalya, Aydın, Balıkesir, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Hatay, İçel (Mersin), Kayseri, Kocaeli, Konya,

Malatya, Manisa, Maraş, Mardin, Muğla, Ordu, Sakarya, Samsun, Tekirdağ, Trabzon, Urfa, Van dahil olmak üzere toplam 23 ilin nüfusa bağlı kentleşme oranlarının Türkiye genelinin (%26,9) üzerinde (%30,9 ile %62,5 arasında), 56 ilin nüfusa bağlı kentleşme oranlarının Türkiye genelinin altında gerçekleştiği, Bitlis (%-0,5) ve Hakkari'nin (%-4,3) kentleşme oranlarının ise azalan biçimde değişim gösterdiği görülmektedir.

2000-2014 yılları arasında; nüfusuna bağlı kentleşme oranı en fazla değişen il % 62,5 ile Muğla olup Muğla'yı %53,6 değişim oranı ile Hatay izlemektedir.

Nüfusa bağlı Kentleşme oranları en az değişen iller; Kars (%0,5), Şırnak (%2,8), Erzincan (%3,5), Muş (%3,9), Siirt (%4,2), Karabük (%6,2), Iğdır (%6,4), Tunceli (%6,4), Ardahan (%6,6), Ağrı (%6,8), Osmaniye (%6,9), Kilis (%7,9), Rize (%8,0), Giresun (%8,8), İstanbul (%9,3), Adıyaman (%9,7) ve Bingöl (%9,8)'dür. Bu 17 ilin nüfusa bağlı kentleşme oranlarındaki artış %0,5 ile %9,8 arasında gerçekleşmiştir.

2000-2014 yılları arasında; Türkiye'nin büyük illerinden olan İstanbul (%9,3), Ankara (%11,7), İzmir (%18,9), Bursa (%23,3) ve Adana (%24,4) Türkiye genelinin altında, büyük iller arasına yeni katılan Antalya ise (%45,6) Türkiye genelinin üzerinde bir değişim göstermiştir.

1965 ile 2014 yılları arasında illere göre nüfusa bağlı kentleşme oranlarındaki toplam değişim incelendiğinde ise; Türkiye genelinde nüfusa bağlı kentleşme oranının toplam %57,4 oranında arttığı, Antalya, Aydın, Balıkesir, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Hatay, İçel, Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya, Manisa, Maraş, Mardin, Muğla, Ordu, Sakarya, Samsun, Tekirdağ, Trabzon, Urfa ve Van olmak üzere 23 ilin nüfuslarına bağlı kentleşme oranlarının Türkiye genelinin (%57,4) üzerinde (%59,3-84,6 arasında), geri kalan 58 ilin nüfuslarına bağlı kentleşme oranlarının ise Türkiye genelinin altında gerçekleştiği görülmektedir.

1965-2014 yılları arasında nüfusuna bağlı kentleşme oranı en fazla değişen il; %84,6 ile Ordu olup, Ordu'yu %82,3 değişim oranı ile Muğla izlemektedir.

Nüfusa bağlı kentleşme oranları en az değişen iller ise; Bayburt (%5,4), Karabük (%6,2), Iğdır (%6,4), Ardahan (%6,6), Osmaniye (%6,9) Kilis (%7,9), Aksaray (%11,8), Yalova (%12,5), Bartın (%13,5), Şırnak (%15,9), Düzce (%19,5) ve Karaman (%20,8)'dir. Bu illerin nüfuslarına bağlı kentleşme oranlarındaki artış %54 ile %20,8 arasında gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin büyük illerinden olan İstanbul (%21,9), Ankara (%34,9), İzmir (%49,7), Bursa (%55,7) ve Adana (%53,24) Türkiye genelinin altında değişim gösterirken, son yıllarda

hızla büyüyerek büyük iller arasına katılan Antalya ise %73,4 ile Türkiye genelinin üzerinde bir değişim göstermiştir.

1965-2014 yılları arasında 23'ü Türkiye genelindeki değişim oranının üzerinde, 58'i ise Türkiye genelindeki değişim oranının altında kalmakla birlikte tüm illerin nüfuslarına bağlı kentleşme oranları artış şeklinde (pozitif yönde) değişim göstermiş olup, Türkiye nüfus bakımından oldukça hızlı bir biçimde kentleşmiştir.

2014 yılı sonu itibarıyla nüfus açısından Türkiye genelinde 30 ilde kentleşme oranı %100 olup, geri kalan illerin kentleşme oranları Türkiye genelinin (%91,8) altında bulunmaktadır. Aksaray (%-1,5) ve Bayburt'un (%-8,5) illerinin nüfusa bağlı kentleşme oranları ise azalan yönde (negatif) değişmiştir. Bu iller dışarıya göç vermektedirler.

Türkiye'de 1965-2000 yılları arasında nüfusları bakımından kentleşme oranı en yüksek olan iller; Karabük, Osmaniye, Kilis ve Yalova olup, bu iller dışında nüfusu bakımından kentleşme oranı en yüksek olan il ise Tunceli'dir. Bitlis ve Hakkari'nin kentleşme oranları ise azalma yönünde (negatif) değişim göstermiştir.

Bu yıllar arasında; Karabük, Osmaniye, Kilis ve Yalova illerinin nüfuslarına bağlı kentleşme oranlarının yüksek olmasının nedeni 2000 yılında il olmaları, Tunceli ilinin kentleşme oranının yüksek olmasının nedeni ise güvenlik ihtiyacı nedeniyle çevre köylerden bu kente doğru yapılan göçlerdir. Bitlis ve Hakkari illerinin nüfuslarına bağlı kentleşme oranları ise; ekonomik zorunluluklar (işsizlik, gelir düşüklüğü, iklim koşulları, topraksızlık vb.) ve terör nedeniyle büyük illere doğru göç verdikleri için nüfuslarının giderek azalması nedeniyle düşüş göstermiştir.

2000-2014 yılları arasında; nüfusa bağlı kentleşme oranı en fazla değişen il ise Muğla olup, Muğla'yı Hatay izlemektedir. Muğla'nın nüfusuna bağlı kentleşme oranı, sahip olduğu turizm potansiyeli nedeniyle başka illerden göç aldığı için artarken, Hatay'ın nüfusa bağlı kentleşme oranı ise; İskenderun gibi limanı olan bir ilçeye sahip olması ve Türkiye'nin idari bölünümünde yapılan değişiklikler ve komşu ülkelerden göç alması nedeniyle yükselmiştir.

1965-2014 yılları arasında; nüfusa bağlı kentleşme oranı toplamda en fazla değişen il ise Ordu olup, Ordu'yu Muğla izlemektedir. Ordu'nun nüfusa bağlı kentleşme oranı; Karadeniz'de önemli bir liman kenti olması ve idari yapı değişiklikleri sonucunda birçok köy, bucak ve beldesinin mahalle yapılması nedeniyle, Muğla'nın kentleşme oranı ise; yukarıda da belirtildiği

üzere turizm potansiyelinin yüksekliği ve mevsimlik iş imkanlarının fazla olması nedeniyle dışarıdan göç alması yüzünden yükselmiştir.

1965-2014 yılları arasında; Türkiye genelinde 23 ilin nüfusa bağlı kentleşme oranları Türkiye genelinin üzerinde, 58 ilin kentleşme oranları ise Türkiye genelinin altında değişim göstermekle birlikte, tüm illerin nüfuslarına bağlı olarak kentleşme oranları artış yönünde (pozitif) değişim göstermiş ve Türkiye nüfusu oldukça hızlı bir biçimde kentli nüfus haline gelmiştir.

Tablo 4: Nüfusa Bağlı Kentleşme Oranları ve Değişimi, (1965-2014), (%)

	İLLER	YILLAR					
		1965	2000	2014	1965-2000	2000-2014	1965-2014
		Kentleşme Oranı %	Kentleşme Oranı %	Kentleşme Oranı %	Kentleşme Oranı Değişimi %	Kentleşme Oranı Değişimi %	Kentleşme Oranı Değişimi %
	Türkiye	34,4	64,9	91,8	30,5	26,9	57,4
1	Adana	46,8	75,6	100,0	28,8	24,4	53,2
2	Adıyaman	19,3	54,3	64,0	35,1	9,7	44,7
3	Afyon	24,9	45,8	56,9	20,9	11,1	32,0
4	Ağrı	21,6	47,7	54,5	26,1	6,8	32,9
5	Amasya	29,1	53,8	68,8	24,8	15,0	39,7
6	Ankara	65,1	88,3	100,0	23,3	11,7	34,9
7	Antalya	26,6	54,4	100,0	27,8	45,6	73,4
8	Artvin	14,3	43,9	57,8	29,6	13,9	43,5
9	Aydın	31,6	51,9	100,0	20,3	48,1	68,4
10	Balıkesir	32,5	53,7	100,0	21,1	46,3	67,5
11	Bilecik	26,1	64,0	77,9	37,9	13,9	51,8
12	Bingöl	13,6	48,7	58,5	35,1	9,8	44,9
13	Bitlis	28,4	56,5	56,0	28,0	-0,5	27,6
14	Bolu	18,4	52,7	68,6	34,4	15,9	50,2
15	Burdur	27,8	54,5	65,3	26,7	10,8	37,5
16	Bursa	44,3	76,7	100,0	32,4	23,3	55,7
17	Çanakkale	23,3	46,4	58,0	23,0	11,6	34,7
18	Çankırı	17,4	52,2	68,6	34,8	16,4	51,2
19	Çorum	20,0	52,2	71,1	32,3	18,9	51,1
20	Denizli	25,4	48,7	100,0	23,3	51,3	74,6
21	Diyarbakır	34,1	60,0	100,0	25,9	40,0	65,9
22	Edirne	33,7	57,4	70,9	23,7	13,5	37,2
23	Elazığ	32,9	64,0	74,7	31,0	10,7	41,8
24	Erzincan	22,2	54,4	57,9	32,2	3,5	35,7
25	Erzurum	24,2	59,8	100,0	35,6	40,2	75,8
26	Eskişehir	48,3	78,9	100,0	30,6	21,1	51,7
27	Gaziantep	47,8	78,5	100,0	30,7	21,5	52,2
28	Giresun	17,5	54,1	62,9	36,5	8,8	45,4
29	Gümüşhane	12,2	41,5	60,1	29,3	18,6	47,9
30	Hakkari	16,8	58,9	54,6	42,1	-4,3	37,8
31	Hatay	40,2	46,4	100,0	6,1	53,6	59,8
32	Isparta	36,3	58,7	70,2	22,4	11,5	33,9
33	İçel	37,0	60,5	100,0	23,5	39,5	63,0
34	İstanbul	78,1	90,7	100,0	12,6	9,3	21,9

35	İzmir	50,3	81,1	100,0	30,7	18,9	49,7
36	Kars	19,4	43,7	44,2	24,4	0,5	24,8
37	Kastamonu	15,2	46,3	58,1	31,1	11,8	42,9
38	Kayseri	35,7	69,1	100,0	33,4	30,9	64,3
39	Kırklareli	33,2	57,6	68,8	24,4	11,2	35,6
40	Kırşehir	21,3	58,2	75,4	36,9	17,2	54,1
41	Kocaeli	40,7	59,9	100,0	19,2	40,1	59,3
42	Konya	31,6	59,1	100,0	27,5	40,9	68,4
43	Kütahya	21,9	48,5	67,9	26,7	19,4	46,0
44	Malatya	32,5	58,5	100,0	26,1	41,5	67,5
45	Manisa	35,5	56,7	100,0	21,2	43,3	64,5
46	Maraş	24,0	53,5	100,0	29,5	46,5	76,0
47	Mardin	22,6	55,5	100,0	32,8	44,5	77,4
48	Muğla	17,7	37,5	100,0	19,8	62,5	82,3
49	Muş	16,4	35,2	39,1	18,8	3,9	22,7
50	Nevşehir	23,0	44,1	59,8	21,1	15,7	36,8
51	Niğde	19,3	36,4	54,0	17,1	17,6	34,7
52	Ordu	15,4	46,9	100,0	31,6	53,1	84,6
53	Rize	22,6	56,1	64,1	33,5	8,0	41,5
54	Sakarya	30,9	60,8	100,0	29,9	39,2	69,1
55	Samsun	26,1	52,5	100,0	26,5	47,5	73,9
56	Siirt	28,5	58,2	62,4	29,7	4,2	33,9
57	Sinop	14,3	44,9	55,0	30,6	10,1	40,7
58	Sivas	23,9	55,9	71,7	31,9	15,8	47,8
59	Tekirdağ	33,7	63,4	100,0	29,7	36,6	66,3
60	Tokat	24,9	48,5	62,0	23,6	13,5	37,1
61	Trabzon	18,2	49,1	100,0	30,9	50,9	81,8
62	Tunceli	15,1	58,2	64,6	43,1	6,4	49,5
63	Urfa	33,4	58,3	100,0	25,0	41,7	66,6
64	Uşak	30,0	56,5	69,5	26,5	13,0	39,5
65	Van	22,7	50,9	100,0	28,2	49,1	77,3
66	Yozgat	15,4	46,1	61,4	30,7	15,3	46,0
67	Zonguldak	24,2	40,7	60,1	16,4	19,4	35,9
68	Aksaray	-	50,5	63,8	-1,5	13,3	11,8
69	Bayburt	-	42,5	56,4	-8,5	13,9	5,4
70	Karaman	-	57,5	71,7	6,6	14,2	20,8
71	Kırıkkale	-	74,4	86,4	25,3	12,0	37,3
72	Batman	-	66,6	77,7	17,8	11,1	28,9
73	Şırnak	-	59,8	62,6	13,1	2,8	15,9
74	Bartın	-	26,1	39,6	26,1	13,5	13,5
75	Ardahan	-	29,7	36,3	29,7	6,6	6,6
76	Iğdır	-	48,4	54,8	48,4	6,4	6,4
77	Yalova	-	58,5	71,0	58,5	12,5	12,5
78	Karabük	-	70,1	76,3	70,1	6,2	6,2
79	Kilis	-	65,4	73,3	65,4	7,9	7,9
80	Osmaniye	-	68,0	74,9	68,0	6,9	6,9
81	Düzce	-	41,6	61,1	41,6	19,5	19,5

Kaynak: TÜİK, Nüfus, Demografi, Konut ve Toplumsal Yapı, Nüfus İstatistikleri ve Projeksiyonlar, Genel Nüfus Sayımları, 1965-2000., <http://tuikapp.tuik.gov.tr/nufusmenuapp/menu.zul>, Erişim, 20.Nisan.2015.

Türkiye'de Nüfusa Bağlı Olarak İl Bazında Kentleşme Hızı

Kentleşme Hızı bir ülke, bölge ya da ilin belirli bir zaman diliminde nüfus bakımından ne kadar hızlı kentleştiğini ifade etmektedir. Kentleşme hızı; $Kentleşme\ Hızı = \frac{((Son\ Yılın\ Kentleşme\ Oranı - İlk\ Yılın\ Kentleşme\ Oranı) / İlk\ Yılın\ Kentleşme\ Oranı \times 100)}{(Aradan\ Geçen\ Yıl\ Sayısı)}$ formülü yardımıyla hesaplanabilmektedir. (Kentleşme Oranı= (Kentli Nüfus/Toplam Nüfus) x 100).

Yapılan hesaplamalara göre 1965-2014 yılları arasında Türkiye genelindeki nüfusa bağlı olan kentleşme hızları incelendiğinde; Türkiye'nin genel nüfus sayımlarının yapıldığı 1965-2000 yılları arasında %2,53, 2000-2014 yılları arasında %2,96 ve 1965-2014 yılları arasında ise toplam %3,40'lık pozitif bir hızla kentleştiği görülmektedir (Tablo 5).

Genel nüfus sayımlarının yapıldığı 1965-2000 yılları arasında Türkiye'de nüfusa bağlı olarak illere göre kentleşme hızları incelendiğinde; o zaman mevcut olan 67 il içinde Adıyaman, Ağrı, Antalya, Artvin, Bilecik, Bingöl, Bitlis, Burdur, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Denizli, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Hakkari, Kars, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Kütahya, Maraş, Mardin, Muğla, Muş, Nevşehir, Niğde, Ordu, Rize, Sakarya, Samsun, Siirt, Sinop, Sivas, Tokat, Trabzon, Tunceli (%8,18), Van ve Yozgat olmak üzere 41 ilin nüfus bakımından Türkiye genelinin kentleşme hızından (%2,53) daha yüksek, geri kalan 26 ilin ise Türkiye genelinden daha düşük bir hızla kentleştiği görülmektedir.

Genel Nüfus Sayımlarının sonuçlarına göre; 1965-2000 yılları arasında Türkiye genelinde nüfusu bakımından en hızlı kentleşen il %8,18 ile Tunceli olmuştur. Tunceli'yi %7,40 ile Bingöl, %7,15 ile Hakkari, %6,89 ile Gümüşhane ve %6,11 ile Sinop illeri izlemiştir. Türkiye'nin büyük illerinden olan İstanbul (%0,46), Ankara (%1,02), İzmir (%1,74), Bursa (%2,09) ve Adana (%1,76) ise nüfusları bakımından Türkiye geneline göre daha düşük bir hızla kentleşmiştir.

2000 yılı Genel Nüfus Sayımı ve 2007 yılından itibaren uygulamaya konulan ADNKS sonuçlarına göre; 2000-2014 yılları arasında Türkiye'de nüfus bakımından illere göre kentleşme hızları incelendiğinde ise Antalya, Aydın, Balıkesir, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Gümüşhane, Hatay, İçel, Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya, Manisa, Maraş, Mardin, Muğla, Niğde, Ordu, Sakarya, Samsun, Tekirdağ, Trabzon, Urfa, Van, Zonguldak olmak üzere 26 ilin Türkiye genelinin (%2,96) kentleşme hızından daha yüksek, geri kalan 41 ilin ise Türkiye genelinden daha düşük bir hızla kentleştiği görülmektedir.

2000-2014 yılları arasında; Türkiye genelinde nüfusu bakımından en hızlı kentleşen il %11,90 ile Muğla olmuş, Muğla'yı %8,26 ile Hatay, %8,08 ile Ordu, %7,53 ile Denizli, %7,40 ile Trabzon, %6,88 ile Van ve %6,55 ile Samsun illeri izlemiştir.

Türkiye'nin büyük illerinden olan İstanbul (%0,73), Ankara (%0,94), İzmir (%1,67), Bursa (%2,16) ve Adana (%2,31) nüfusları bakımından Türkiye geneline göre daha düşük bir hızla, son yıllarda büyük iller arasına giren Antalya (%5,98) ise Türkiye geneline göre daha yüksek bir hızla kentleşmiştir.

1965-2014 yılları arasında Türkiye'de nüfusları bakımından illere göre toplam kentleşme hızları incelendiğinde ise; Adıyaman, Antalya, Artvin, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bingöl, Bolu, Çankırı, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Hakkari, İçel (Mersin), Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Maraş, Mardin, Muğla, Niğde, Ordu, Rize, Sakarya, Samsun, Sinop, Sivas, Tekirdağ, Trabzon, Tunceli, Urfa, Van, Yozgat ve Bartın olmak üzere 41 ilin Türkiye genelinden (%3,40) daha yüksek, geri kalan 40 ilin ise Türkiye genelinden daha düşük bir hızla kentleştiği görülmektedir.

1965-2014 yılları arasında Türkiye genelinde nüfusu bakımından en hızlı kentleşen il %11,24 ile Ordu olmuş, Ordu'yu %9,48 ile Muğla, %9,17 ile Trabzon, %8,04 ile Gümüşhane, %6,97 ile Mardin, %6,93 ile Van, %6,77 ile Bingöl, %6,71 ile Tunceli, %6,47 ile Maraş, %6,38 ile Erzurum ve %6,20 ile Artvin illeri izlemiştir.

Türkiye'nin büyük illerinden olan İstanbul (%0,57), Ankara (%1,10), İzmir (%2,01), Bursa (%2,56) ve Adana (%2,32) nüfusları bakımından Türkiye geneline göre daha düşük bir hızla kentleşmiştir. Son yıllarda büyük iller arasına katılan Antalya (%5,62) ise Türkiye geneline (%3,40) göre daha hızlı bir biçimde kentleşmiştir.

Bu duruma göre; Türkiye nüfus bakımından her yıl artan bir hızla (pozitif hızla) kentleşmekte olup, 1965-2014 yılları arasında genel olarak Türkiye'deki illerin yarısı Türkiye geneline göre daha yüksek bir hızla, diğer yarısı ise Türkiye geneline göre düşük bir hızla kentleşmiş bulunmaktadır.

Türkiye'nin nüfus bakımından genel olarak hızlı bir biçimde kentleşmesinin ana nedeni; köylerden büyük kentlere göç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaşanan terör olaylarından kaynaklanan göçler ile Türkiye'nin idari bölünüş yapısında gerçekleştirilen değişikliklerdir.

Büyük kentlerde görülen düşük kentleşme hızlarının nedeni ise; bu kentlerde köy olarak kabul edilen alanlar ile buralarda yaşayan nüfusun az olması, nüfusun çoğunluğunun kent olarak kabul edilen il ve ilçe merkezlerinde yaşamlarını sürdürmeleri nedeniyle hesaplama sonucunda bulunan değerlerin düşük çıkmasıdır.

Türkiye genelinde nüfus bakımından;

- 1965-2000 yılları arasında; en hızlı kentleşen iller Tunceli, Bingöl, Hakkari, Gümüşhane ve Sinop olmuştur.

- 2000-2014 yılları arasında en hızlı kentleşen iller; Muğla, Hatay, Ordu, Denizli, Trabzon, Van ve Samsun olmuş, büyük illerinden İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Adana Türkiye geneline göre çok daha düşük bir hızla, Antalya ise Türkiye geneline göre daha yüksek bir hızla kentleşmiştir.

- 1965-2014 yılları arasında ise en hızlı kentleşen iller; Ordu, Muğla, Trabzon, Gümüşhane, Mardin, Van, Bingöl, Tunceli, Maraş, Erzurum ve Artvin olmuş, büyük illerinden İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Adana Türkiye geneline göre daha düşük bir hızla kentleşmiştir.

1965-2014 yılları arasında;

- Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bulunan Tunceli, Bingöl, Hakkari, Van, Mardin, Maraş ve Erzurum illeri, ekonomik zorunluluklar ve güvenlik ihtiyacı nedeniyle çevre köylerden bu kentlere doğru yaşanan iç göçler ile son yıllarda uygulanan köye dönüş projesinin kısmen başarılı olması,

- Karadeniz Bölgesinde bulunan Sinop, Samsun, Trabzon ve Ordu illeri liman ve ticaret kentleri oldukları için sahip oldukları iş imkanları nedeniyle, Gümüşhane ve Artvin illeri ise ekonomik ve iklimsel zorunluluklar nedeniyle çevre köylerinden göç almaları,

- Ege Bölgesinde bulunan Muğla turizme bağlı mevsimlik iş imkanlarına sahip olması, Denizli ise özellikle tekstil sektöründeki iş kapasitesinin yüksek olması,

- Akdeniz Bölgesinde bulunan İskenderun Limanı'na sahip olan ve ticari kapasitesi yüksek bir sınır kenti olan Hatay ise iş imkanlarının fazla olması ve idari yapıda yapılan değişiklikler nedeniyle nüfus bakımından hızlı bir biçimde kentleşmişlerdir.

Türkiye'deki kentlerin durumu tek tek ele alındığında, son 50 yılda artan kentsel nüfusun büyük kısmının İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana ve Antalya gibi sanayi, ticaret, turizm ve hizmet sektörlerinin yoğunlaştığı liman ve ticaret kentlerinde toplandığı ve bu

kentlerin nüfuslarının çok hızlı bir biçimde yükseldiği görülmektedir. Burada dikkati çeken husus ise büyük kentlerin hızlı büyümesinin daha küçük kentlerin ya da yerleşim merkezlerinin hızlı büyümelerinden daha farklı sonuçlar doğurmasıdır.

Tablo 5: Nüfusa Bağlı Kentleşme Hızları (1965-2014), (%)

		YILLAR					
	İLLER	1965	2000	2014	1965-2000	2000-2014	1965-2014
		Kentleşme Oranı %	Kentleşme Oranı %	Kentleşme Oranı %	Kentleşme Hızı %	Kentleşme Hızı %	Kentleşme Hızı %
	Türkiye	34,4	64,9	91,8	2,53	2,96	3,40
1	Adana	46,8	75,6	100,0	1,76	2,31	2,32
2	Adıyaman	19,3	54,3	64,0	5,21	1,27	4,74
3	Afyon	24,9	45,8	56,9	2,39	1,74	2,62
4	Ağrı	21,6	47,7	54,5	3,45	1,02	3,10
5	Amasya	29,1	53,8	68,8	2,44	1,99	2,79
6	Ankara	65,1	88,3	100,0	1,02	0,94	1,10
7	Antalya	26,6	54,4	100,0	2,98	5,98	5,62
8	Artvin	14,3	43,9	57,8	5,90	2,27	6,20
9	Aydın	31,6	51,9	100,0	1,83	6,63	4,41
10	Balıkesir	32,5	53,7	100,0	1,86	6,17	4,23
11	Bilecik	26,1	64,0	77,9	4,14	1,55	4,04
12	Bingöl	13,6	48,7	58,5	7,40	1,44	6,77
13	Bitlis	28,4	56,5	56,0	2,82	-0,06	1,98
14	Bolu	18,4	52,7	68,6	5,35	2,15	5,59
15	Burdur	27,8	54,5	65,3	2,75	1,42	2,76
16	Bursa	44,3	76,7	100,0	2,09	2,16	2,56
17	Çanakkale	23,3	46,4	58,0	2,82	1,79	3,03
18	Çankırı	17,4	52,2	68,6	5,70	2,24	5,99
19	Çorum	20,0	52,2	71,1	4,61	2,58	5,22
20	Denizli	25,4	48,7	100,0	2,62	7,53	5,99
21	Diyarbakır	34,1	60,0	100,0	2,16	4,76	3,94
22	Edirne	33,7	57,4	70,9	2,01	1,69	2,25
23	Elazığ	32,9	64,0	74,7	2,70	1,20	2,59
24	Erzincan	22,2	54,4	57,9	4,14	0,47	3,28
25	Erzurum	24,2	59,8	100,0	4,19	4,80	6,38
26	Eskişehir	48,3	78,9	100,0	1,81	1,91	2,19
27	Gaziantep	47,8	78,5	100,0	1,84	1,95	2,23
28	Giresun	17,5	54,1	62,9	5,95	1,16	5,28
29	Gümüşhane	12,2	41,5	60,1	6,89	3,20	8,04
30	Hakkari	16,8	58,9	54,6	7,15	-0,53	4,58
31	Hatay	40,2	46,4	100,0	0,44	8,26	3,03
32	Isparta	36,3	58,7	70,2	1,77	1,40	1,91
33	İçel	37,0	60,5	100,0	1,81	4,66	3,47
34	İstanbul	78,1	90,7	100,0	0,46	0,73	0,57
35	İzmir	50,3	81,1	100,0	1,74	1,67	2,01
36	Kars	19,4	43,7	44,2	3,60	0,08	2,62
37	Kastamonu	15,2	46,3	58,1	5,85	1,81	5,76
38	Kayseri	35,7	69,1	100,0	2,68	3,20	3,68
39	Kırklareli	33,2	57,6	68,8	2,10	1,39	2,18
40	Kırşehir	21,3	58,2	75,4	4,94	2,11	5,17
41	Kocaeli	40,7	59,9	100,0	1,35	4,77	2,97
42	Konya	31,6	59,1	100,0	2,49	4,95	4,42

43	Kütahya	21,9	48,5	67,9	3,48	2,85	4,29
44	Malatya	32,5	58,5	100,0	2,29	5,06	4,24
45	Manisa	35,5	56,7	100,0	1,71	5,45	3,71
46	Maraş	24,0	53,5	100,0	3,52	6,21	6,47
47	Mardin	22,6	55,5	100,0	4,14	5,73	6,97
48	Muğla	17,7	37,5	100,0	3,19	11,90	9,48
49	Muş	16,4	35,2	39,1	3,28	0,80	2,84
50	Nevşehir	23,0	44,1	59,8	2,62	2,55	3,27
51	Niğde	19,3	36,4	54,0	2,54	3,44	3,67
52	Ordu	15,4	46,9	100,0	5,87	8,08	11,24
53	Rize	22,6	56,1	64,1	4,23	1,02	3,75
54	Sakarya	30,9	60,8	100,0	2,76	4,60	4,56
55	Samsun	26,1	52,5	100,0	2,90	6,45	5,79
56	Siirt	28,5	58,2	62,4	2,98	0,51	2,42
57	Sinop	14,3	44,9	55,0	6,11	1,61	5,80
58	Sivas	23,9	55,9	71,7	3,82	2,03	4,08
59	Tekirdağ	33,7	63,4	100,0	2,52	4,12	4,01
60	Tokat	24,9	48,5	62,0	2,71	1,98	3,04
61	Trabzon	18,2	49,1	100,0	4,85	7,40	9,17
62	Tunceli	15,1	58,2	64,6	8,18	0,78	6,71
63	Urfa	33,4	58,3	100,0	2,14	5,10	4,08
64	Uşak	30,0	56,5	69,5	2,52	1,65	2,69
65	Van	22,7	50,9	100,0	3,54	6,88	6,93
66	Yozgat	15,4	46,1	61,4	5,70	2,36	6,09
67	Zonguldak	24,2	40,7	60,1	1,94	3,42	3,02
68	Aksaray	-	50,5	63,8	-	-	1,87
69	Bayburt	-	42,5	56,4	-	-	2,34
70	Karaman	-	57,5	71,7	-	-	1,76
71	Kırıkkale	-	74,4	86,4	-	-	1,15
72	Batman	-	66,6	77,7	-	-	1,19
73	Şırnak	-	59,8	62,6	-	-	0,33
74	Bartın	-	26,1	39,6	-	-	3,71
75	Ardahan	-	29,7	36,3	-	-	1,59
76	İğdir	-	48,4	54,8	-	-	0,95
77	Yalova	-	58,5	71,0	-	-	1,52
78	Karabük	-	70,1	76,3	-	-	0,63
79	Kilis	-	65,4	73,3	-	-	0,87
80	Osmaniye	-	68,0	74,9	-	-	0,72
81	Düzce	-	41,6	61,1	-	-	3,36

Kaynak: TÜİK, Nüfus, Demografi, Konut ve Toplumsal Yapı, Nüfus İstatistikleri ve Projeksiyonlar, **Genel Nüfus Sayımları, 1965-2000.**, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/nufusmenuapp/menu.zul>, Erişim, 20.Nisan.2015. ve Tablo 5'deki verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Not:

(1) Yıllık Kentleşme Hızı, son yılın kentleşme oranından ilk yılın kentleşme oranı çıkarılarak ilk yılın kentleşme oranına bölünüp 100 ile çarpılması ve çıkan sonucun dönem içindeki yıl sayısına bölünmesi şeklinde hesaplanmıştır.

(2) 1990 yılından sonra il olan Aksaray, Bayburt, Karaman, Kırıkkale, Batman ve Şırnak ile 2000 yılında il olan Bartın, Ardahan, İğdir, Yalova, Karabük, Kilis, Osmaniye ve Düzce'nin 2000-2014 yılları arasındaki kentleşme hızları 1965-2014 yılları arasındaki kentleşme hızı olarak kabul edilmiştir.

Sonuç

Günümüzde dünya nüfusunun büyük çoğunluğu ekonomik, sosyal ve kültürel aktivitelerin gerçekleştirildiği yerleşim birimleri olan kentlerde yaşamaktadır. Toplumların

sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarını derinden etkileyen kentleşme süreci dünya üzerindeki tüm ülkelerde olumlu ya da olumsuz bir biçimde ancak mutlaka yaşanmaktadır.

Türkiye nüfus hareketlerine bağlı kentleşmesi olgusu ile 1950'li yıllardan sonra kırsal alanlardan kentlere yönelik iç göçlerin başlaması ile tanışmış, sanayileşme hızına ve modernleşmesine bağlı olarak bu süreci hızlı bir biçimde yaşamaya başlamıştır. Türkiye'de 1950'li yılların başına kadar önemli bir değişim göstermeyen kentli nüfusun miktarı 2014 yılında 71,3 milyona, toplam nüfus içindeki payı ise %91,8'e ulaşmıştır.

Türkiye'de kentli nüfusun miktar ve oranındaki büyük artışların nedeni; insanların işsizlik, gelir düşüklüğü, topraksızlık gibi ekonomik zorunluluklar, sosyal ve kültürel imkanlarının fazla olması nedeniyle köyler yerine kentlerde yaşamayı tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaşanan terör olayları da güvenlik ihtiyacından doğan iç göçleri artırmıştır. Ayrıca 1980 ve 2012 yılında arasında Türkiye'nin idari bölünüşünde yapılan değişiklikler sonucunda bazı bucak, belde ve köylerin kent statüsü kazanması da kentli nüfusu arttırmıştır.

Türkiye'de halihazırda 30 ilde nüfusun tamamı il ve ilçe merkezlerinde yaşayan kentli nüfus durumunda bulunmakta olup, bu illerde yaşayan nüfus 60 milyon kişiyi bulmakta ve Türkiye nüfusunun %78'sini oluşturmaktadır. Günümüzde Türkiye nüfusunun yaklaşık %78'i 30 ilde toplanmış %22'si ise geri kalan 51 ile dağılmıştır. Bu durum Türkiye'de nüfusun düzensiz ve dağınık bir biçimde kentleştiğini göstermektedir.

Türkiye'de nüfusun %39,6'sı (30 milyon 815 bin 828 kişi) ise İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Antalya ve Adana olmak üzere 6 büyük ilde toplanmıştır. Nüfusun yaklaşık %40'ı gibi çok önemli bir kısmının bu illerde toplanacak şekilde dağılımı, ülkede kırsal alanlardan belli kentlere doğru iç göçlerin yaşandığını ve bu duruma bağlı olarak da nüfus bakımından hızlı, düzensiz, dengesiz ve sorunlu bir kentleşme sürecinin yaşandığını göstermektedir.

Türkiye'de uzun vadeli nüfus tahminlerine dayanan nüfus projeksiyonlarına ve kalkınma planlarına göre kentleşme politikalarının belirlenmesine rağmen, yapılan planların uygulanamadığı ve hayata geçirilemediği görülmektedir. Geliştirilmesi için devletçe desteklenen ve çalışabilecek durumda olan insanlar için yeni iş imkanları yaratan sanayi kuruluşlarının büyük kentlerde toplanması, nüfusun kırsal alanlardan hızla bu kentlere doğru akması sonucunu doğurmaktadır. Bu şekilde yaşanan kentleşme süreci ise genellikle kırsal alanlardaki gizli işsizliği kentlere taşımakta ve özellikle de nüfusun çok yoğun olarak toplandığı

İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Antalya ve Adana illerindeki açık işsizliği giderek arttırmaktadır. Bu tip bir kentleşme süreci işlevsel ve ekonomik açıdan gelişim yaratamadığı gibi, toplumsal ve kültürel bakımdan da gelişimi sağlayamamaktadır.

Türkiye nüfusa bağlı olan kentleşme sürecini; iş imkanlarının daha fazla olduğu belli başlı büyük sanayi, ticaret, turizm ve liman kentlerinde yoğunlaşması şeklinde düzensiz bir biçimde yaşamaktadır. Bu düzensizlik kamu hizmetlerinde eksiklik, kentsel örgütlenmede ve yatırımlarda yetersizlik, alt yapı eksiklikleri, varoşlaşma, gecekondulaşma, açık işsizlik, kayıtsız ve marjinal işlerde çalışma, barınma, sağlık, eğitim, trafik, çevre ve gürültü kirliliği ve suç oranlarında artış gibi bir çok önemli sorunu da beraberinde getirmektedir.

Özellikle yukarıda belirttiğimiz bu büyük kentler başta olmak üzere kentler, kentlere gelenler kentlileşmekte ve kent yaşamına uyum sağlamakta güçlük çektikleri ve direndikleri için hızlı bir biçimde varoşlaşarak köyleşmektedir.

Kentlerde yaşayan nüfusun hızla artmasının diğer bir nedeni ise devlet tarafından uygulanan resmi politikalar sonucunda Türkiye'nin tarım ve hayvancılık ülkesi olmaktan giderek uzaklaşmasıdır. Tarım gibi çalışma yaşamının temeli olan bir sektörün giderek küçülmesi bu sektörde çalışanların kentlere göç etmelerine ve kırsal alanlardaki nüfus azalırken kentlerdeki nüfusun hızla artmasına neden olmaktadır. Bu durum nüfusun belirli büyük kentlerde yoğunlaşmasını önleyecek tedbirlerin alınmasını ve nüfusun tüm ülke sahasında düzenli bir biçimde dağıtılması gereğini ortaya çıkarmaktadır.

Nüfusun gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülke dahilindeki kırsal ve kentsel alanlar arasında dengeli bir şekilde dağıtılabilmesi ise bu mekanlar arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel eşitsizliklerin giderilmesine bağlı olmaktadır. Kırsal ve kentsel alanlar arasında eşitliğin sağlanabilmesi için de özellikle kırsal alanların da kentsel alanların sahip olduklarına benzer biçimde ekonomik, sosyal ve kültürel imkanlara kavuşturulması gerekmektedir.

Kırsal alanlara yönelik olarak öncelikle bu alanlara kamusal hizmetlerin götürülmesi, gerekli yatırımların yapılarak alt yapı eksikliklerinin tamamlanması, ulaşım ve iletişim imkanlarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Ekonomik açıdan bu mekanlarda yaşayan insanların gelir düzeylerinin yükseltilmesi için insanların tarımın yanı sıra çalışabilecekleri yeni iş imkanları sağlayacak olan sanayi tesislerine kavuşturulması, iş imkanlarını arttıracak ekonomik yatırımların teşvik edilmesi,

güvenlik ve gelecek endişelerinin giderilmesini sağlayacak siyasi ve sosyal politikaların belirlenmesi bu yolda atılacak adımların başında gelmektedir.

Kırsal alanlarda yaşayan insanların eğitim, sağlık ve barınma ihtiyaçlarının giderilebilmesi için yeterli okul, hastane ve konut yapımı hızlandırılmalıdır. İnsanların dinlenme ve eğlenmek gibi kültürel ihtiyaçlarını ve gelişimlerin sağlayacak sosyal tesislerine sahip olmaları da sağlanmalıdır.

Belirtilen bu ekonomik, sosyal ve kültürel imkanların sağlanması durumunda, insanların daha iyi yaşayabilmek için kentlere göç etmelerine ihtiyaç kalmayacak, nüfusun hızlı bir biçimde kentlere doğru akmasının önüne de geçilebilecektir. İç göçlerin önüne geçilmesi ise nüfusa bağlı olarak yaşanan çok hızlı ve sorunlu bir şekilde yaşanan kentleşme sürecinin daha dengeli ve düzenli bir biçimde gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Kırsal alanlar ile kentsel alanlar arasındaki farklılıklar giderilmedikçe, nüfusun ülke genelinde düzenli ve dengeli olarak dağılması sağlanamayacak, büyük kentlerde yaşanan başta işsizlik olmak üzere, sağlıksız yapılaşma, konut, barınma, ulaşım, eğitim, sağlık, içme suyu, kanalizasyon, hava ve çevre kirliliği, yeşil alanların azalması ve kültürel imkanların yetersizliği gibi sorunlar ile suç oranları artacak, büyük kentlerdeki alt yapı sorunları giderek büyüyerek çözülemez bir duruma gelecektir.

Kaynakça

- Bal, H. (1999). Kent Sosyolojisi, Ankara: Turhan Kitabevi, s. 52.
- Bilgili, A.E. (2007). “Şehir ve Kültür: İstanbul”, İstanbul Kültür Turizm, 2006 Değerlendirmesi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İstanbul, Mart 2007, s. 34.
- DİE. (2000). 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Yayın Numarası: 2759, s. 28.
- Ekin, N. (1986). “Hızlı Şehirleşmenin Sosyo-Ekonomik Etkileri”, Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar, 10-11 Ocak 1986, İstanbul: Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı (SİSAV) Yayını, s.79.
- Ertürk, H. ve Sam, N. (2009). Kent Ekonomisi, Güncellenmiş 3. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, s. 11-13.
- Hatt, P. K. ve Reiss, A. J.(2002). “Kentsel Yerleşimlerin Tarihi”, 20. Yüzyıl Kenti, (Derleme ve Çeviri: Bülent Duru, Ayten Alkan), Ankara: İmge Kitabevi, s.30.
- Karpat, K. H. (2010). Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler (Çeviren: Bahar Tırnakçı), 1. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları, s. 461-462.

- Keleş, R. (1974). “Şehirleşmede Denge Sorunu”, Mimarlık Dergisi, Yıl:4, Sayı:37, İstanbul, s.53.
- Keleş, R. (2008). Kentleşme Politikası, Genişletilmiş Güncellenmiş 10. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, s. 25-26, 67-68, 74-78.
- Kepenek, Y. ve Yentürk, N. (2000). Türkiye Ekonomisi, 10.Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, s. 34.
- Kıray, M. (1999). Toplumsal Yapı, Toplumsal Değişme, İstanbul: Bağlam Yayınları, s. 131-134.
- Kutlu, K. (1986). “Hızlı Şehirleşme ve Ulaşım Sorunu”, Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar, 10-11 Ocak 1986, İstanbul: Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı (SİSAV), s. 210.
- Ozankaya, Ö. (1975). Toplum Bilim Terimler Sözlüğü, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını, s. 63.
- Özek, Ç. (1974). “Türkiye’de Şehirleşmenin Ana Nitelikleri ve Ceza Adaleti Yönünden Yol Açabileceği Sorunlar”, Şehirleşmenin Doğurduğu Ceza Adaleti Sorunları Sempozyumu (17-19 Aralık 1973), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü Yayını, Fakülteler Matbaası, s.56-57.
- Özer, İ. (2004). Kentleşme Kentleşme ve Kentsel Değişme, Bursa: Ekin Kitabevi, s. 50, 67-82.
- Pustu, Y. (2006). “Küreselleşme Sürecinde Kent “Antik Site’den Dünya Kentine”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 60, Ankara, s.129-131.
- Sezal, İ. (1992). Şehirleşme, İstanbul: Ağaç Yayınları, s.78.
- Tatlıdil, E. (1989). Kentleşme ve Gecekondu, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, s. 4.
- Tekeli, İ. (2008). Göç ve Ötesi, İlhan Tekeli Toplu Eserler-3, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 49.
- TUİK. (2013). Nüfus Projeksiyonları 2013-2075, Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, Sayı: 15 844, 14.Şubat.2013, s.1.
- TUİK. (2014). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2013, Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, Sayı: 15974, 29.Ocak.2014, s. 1.
- TUİK (2015). Konularına Göre İstatistikler, Nüfus ve Demografi, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, İstatistiksel Tablolar ve Dinamik Sorgulama, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, Yerleşim Yeri Nüfusları, İl Nüfusları, Çevrimiçi: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>, Erişim: 02.Şubat.2015.
- Tümertekin, E. (2007). İstanbul İnsan ve Mekân, 2. Baskı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 10-13.
- Türkdoğan, O. (1988). Değişme, Kültür ve Sosyal Çözümle, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, s. 104-105.
- Vergin, N. (1986). “Hızlı Şehirleşmenin Sosyolojik ve Siyasal Sonuçları”, Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar, 10-11 Ocak 1986, İstanbul: Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı (SİSAV) Yayını, s.28-30.
- Yeter, E. (2008). Kentsel Gelişme ve Kültür Değerleri, İstanbul: Tarihi Kentler Birliği Yayını, s. 245.